

LBRIS

We know
books

Panait Istrati

CIULINII BĂRĂGANULUI

Editura Hoffman

I

Când sosește toamna, întinsele câmpii țelinoase ale Munteniei dunărene se pun să trăiască, timp de-o lună, existența lor milenară.

Aceasta începe chiar în ziua de Sfântul Pantelimon. În ziua aceea, vântul dinspre Rusia, pe care noi îl numim Muscalul sau Crivățul, mătură cu suflarea lui de gheață, nesfârșitele întinderi; dar, cum pământul arde încă, înfierbântat ca un cuptor, Muscalul își cam rupe dinții în el. N-are a face! Barza, care stă pe gânduri de mai multe zile, își țintește ochiu-i roșu asupra aceluia ce-o dezmiardă în răspăr, și iat-o plecată spre ținuturile calde, căci ei nu-i place Muscalul.

Plecarea acestei păsări respectate, puțin cam temută la țară – ea aduce foc în plisc, dacă-i strici cuibul – plecare așteptată, pândită de ialomițean sau de brăilean, pune capăt stăpânirii omului asupra gliei Domnului.

După ce a urmărit pe barză în zborul ei, până a pierdut-o din vedere, cojanul își îndesă căciula pe urechi, tușește ușor, din obișnuință, și, gonind câinele care i se vâra între picioare, intră în casă:

— Ia vedeți, băieții ăia să înceapă s-adune uscături!
La aceste cuvinte, femeia și copiii tușesc și se înfioară la rândul lor, tot din obișnuință:
— Au plecat berzele?
— Plecat...
Atunci Bărăganul ia comanda.

El o face, mai întâi, lăsându-se greu, ca un om care s-ar trânti cu fața la pământ și n-ar mai voi nici să se scoale, nici să moară. Un uriaș!

Întins, de când lumea, peste toate țarinile pe care le arde soarele, între duioasa Ialomița și Dunărea ursuză, Bărăganul se află, cât ține primăvara și vara, în luptă vicleană cu omul harnic pe care nu-l iubește și căruia îi refuză orice bunăstare, afară doar de aceea de-a hoinări și de-a urla în toată voia. De-acolo vine și vorba, cunoscută în toate țările locuite de români și care se adresează aceluia ce-și îngăduie prea multe libertăți în public: „Ia ascultă, mă: ce, ori te crezi aici pe Bărăgan?...”

Căci Bărăganul e singuratic. Pe spatele lui, niciun copac! Și de la un puț la altul, ai tot timpul să mori de sete. Nici împotriva foamei nu prea e treaba lui să te apere. Dar, dacă cumva ești înarmat contra acestor două nevoi ale gurii și dacă vrei să te afli singur cu Dumnezeuul tău, atunci du-te pe Bărăgan: e ținutul pe care Creatorul l-a hărăzit Munteniei, pentru ca românul să poată visa în voie.

O pasăre care zboară între două lanțuri de munți e ceva demn de milă. Pe Bărăgan, aceeași pasăre urcă, cu ea în zbor, pământul și depărtatele lui zări. Întins pe spate, simți cum talerul pământesc se înalță spre zenit. E cea mai

frumoasă ascensiune ce poate s-o facă nevoiașul lipsit de toate.

Acestei împrejurări s-o fi datorind și faptul că locuitorul Bărăganului, ialomițeanul, e o ființă oarecum tăcută. Și cu toate că știe să glumească și să facă haz, când i se dă prilej, îi place și mai mult să asculte cuviincios. E, fiindcă viața lui e grea și el nădăjduiește mereu că cineva va veni poate odată să-i arate cum ar putea să muncească, mai cu folos, îndărătnicul lui Bărăgan.

Visări, gândiri, înălțare și pântec gol, iată ce dă gravitate omului născut pe Bărăgan – această pustietate care ascunde apa în adâncimile ei și unde nimic nu răsare de la sine, nimic, afară de ciulini.

*

Nu e vorba de acei scaieți care cresc ca păpușoiul și fac o frumoasă floare liliachie, ca un pământuf, pe al cărui pufușor fetele îl tund în seara de Sfântu' Toader, cântând:

*Codițele fetelor,
Cât codița iepelor!*

Ciulinii de care e vorba aici apar de îndată ce se topește zăpada, sub forma unei ciuperci, un zbârciog. În mai puțin de-o săptămână, dacă e cald, ei năpădesc pământul. Asta e tot ce Bărăganul poate să îndure pe spinarea lui. Mai îndură și turmele de oi, care sunt lacome de acest ciulin și îl pasc aprig. Dar, cu cât îl pasc, cu atât el crește, se rotunjește mereu și ajunge să atingă dimensiunile unei mari damigene.

Atunci oile se opresc de a-l mai paște, îl lasă în pace, căci înțeapă groaznic. Știe să se apere, buruiiana dracului! Ca și buruiiana omenească: cu cât e mai netrebuincioasă, cu atât știe să se apere mai cu înverșunare.

Dar ce siguranță avem noi despre ce e trebuincios ori netrebuincios pe pământ?

Atâta timp cât ialomițeanul se zbate, se încăpățânează să smulgă țelinei un căuș de porumb sau câțiva cartofi, Bărăganul nu e interesant. Nu trebuie să-l vizitezi. E ceva pe dos, ca o femeie îmbrăcată în zdrențe, ca o mahalagioaică împodobită cu diamante. Pământul n-a fost dat omului numai cu scop să-i umple burta cu mălai. Mai sunt și colțuri hărăzite reculegerii.

Ăsta e Bărăganul!

El începe să domnească îndată ce omul harnic se retrage în coliba lui, îndată ce ciulinii înțeapă rău și când vântul dinspre Rusia se pune să sufle cu temei. Asta se întâmplă prin octombrie.

Poți vedea atunci, din depărtare în depărtare, un cioban care stă cu spatele întors spre miazănoapte și întârzie cu păscutul turmei. Nemișcat locului, sprijinit pe bâta lui, vântul îl clatină uneori, parcă ar fi de lemn.

În jurul lui, atât cât privirea poate să cuprindă roată, nu mai vezi decât ciulini, nenumăratul norod al ciulinilor. Plini, stufoși, ai zice că-s niște oi cu lâna de oțel. Numai spini și sămânță. Sămânță de răspândit pe pământ, ca să crească ciulini, numai ciulini.

Ca și ciobanul, la fel se clatină și ei. Căci în masa lor compactă, Muscalul suflă mai cu îndârjire, în vreme ce

Bărăganul ascultă, iar cerul de plumb strivește pământul, în vreme ce păsările se dau peste cap în văzduh, risipite de vijelie.

Așa, o săptămână întreagă... Sufală... Ciulinii rezistă, îndoindu-se în toate chipurile, cu balonul lor fixat pe o tulpină scurtă, nu mai grosă decât degetul cel mic. Ei mai rezistă încă puțin. Dar ciobanul, nu! El lasă în plata Domnului strășnicia Domnului și se închide în bordeiul lui.

Noi spunem atunci: țipenie! Nu mai vezi om! E numai Bărăganul!

Și, Doamne, ce frumos e!

Cu tot avântul de care armăsarul lui e în stare, Crivățul galopează în împărăția ciulinilor, frământă cerul și pământul, amestecă norii cu pulberea, ucide zburătoarele – și iată-i porniți, ciulinii! Plecați să semene netrebica lor sămânță.

Mica tulpină se frânge pocnind, cosită la rădăcină. Balonașele spinoase încep să se rostogolească, mii și mii! E marele pohod al ciulinilor, care „vin, Dumnezeu știe de unde și se duc, Dumnezeu știe unde”, spun bătrânii, privind pe fereastră.

Ei nu pleacă toți deodată. Unii o șterg la cea dintâi suflare furioasă, adevărată puzderie de oi cenușii. Alții par să țină piept, nu vor să cedeze, dar ceilalți dau năvală peste ei, îi agață în goană și-i târâsc. La un moment dat, îi vezi încălcându-se, formând mari purcoaie ce se rostogolesc cu greu, până ce Crivățul se repede o dată cu furca lui, îi spulberă în văzduh, îi face să joace o horă îndrăcită și apoi iar îi împinge înainte.

Atunci să te duci să vezi Bărăganul!

Ai zice că, aici se cocoșează, aici se întinde, după voință, bucuros de toată lumea asta de ciulini, care se dă de-a berbeleacul pe spinarea lui, pe când Crivățul își suflă turbarea.

Uneori, în clipe de liniște, Bărăganul parcă-și reține suflarea, ca să simtă cum trec fugulița trei ori patru ciulini, ca niște buni tovarăși, se ciocnesc unul de altul și se întrec în glumă, dar repede se pun în rând și o pornesc, cot la cot.

Spre sfârșitul vijeliei, vin ciulinii singuratici. Sunt cei mai iubiți, fiind cei mai așteptați.

Fie că tulpina lor n-a fost destul de uscată, ca să se rupă de la început, fie că vor fi avut nenorocul de-a se fi înțepenit un timp în cine știe ce șanț, fie, în fine, că o ceată de ștregari i-a urmărit și oprit în drumul lor, ei sosesc cu întârziere, sârmanii. Și-i vezi cum se perindă izolați, rostogolindu-se ca niște cocoloașe de omuleți grăbiți. Văzduhul și tot Bărăganul îi privesc: sunt singuratici, adică cei mai iubiți.

Apoi, orice viață se oprește brusc. Nesfârșitele întinderi sunt curățate ca lepezile unei curți princiare.

Atunci Bărăganul se învâluie în cojocul lui de iarnă și se pune să-i tragă un pui de somn, care ține șase luni.

Dar ciulinii?

Ei își continuă povestea.

II

O poveste nemaipomenită, a pământului nostru românesc. Dar s-o iau mai bine de la început...

Deși băltăreț din Lăteni, de pe Borcea – această frică a Dunării care cutează să se măsoare cu ea – nu sunt ialomițean de baștină. Părinții mei, amândoi olteni, săraci lipiți, ca Iov, au plecat în lume, când aveam doi ani. Și ce s-o mai lungesc? După nenumărate peregrinări prin douăzeci de județe, își aruncară desagii și pe mine, care eram cât o ciubotă, în acest cătun care se oglindește în Borcea.

Poate să vă pară curios, dar așa e. Părinții mei nu erau dintre cei care se lasă duși la munci grele, ca vitele la tăiere, mai ales tata, un uluit care cânta ca un apucat din fluier, până ce leșina de foame. Și la Lăteni aveam cel puțin peștele la îndemână. Aproape că ne sărea singur în oală.

Primăvara și toamna, Borcea acoperea cu apele sale gălbui sute de hectare înțelenite. Și în această pânză nesfârșită de apă, carasul, ciortanul și știuca roiau, că până și pisicile se duceau să se îmbuibe pe malul bălților. Atunci era vremea pescuitului cu cazanul. Adevărata mană cerească. Bărbați, femei și copii, goi până mai sus de genunchi, cu

traista după gât, se împrăstiau în trăgători, înaintând cât se poate de încet în câmpia înecată, fiecare având alături un cazan vechi, fără fund. Apa nu trecea niciodată de genunchi. Bălăcindu-ne, peștele ne lovea peste picioare. Era însă albitură și noi umblam după cei mari. Acestora – după cum se știe – le plăcea să roadă din rădăcina ierburilor, al căror creștet plutea pe apă. Asupra lor ne ațineam privirea, stând nemișcați. Și cum le vedeam clătinându-se, paf! cazanul deasupra. Auzeam peștele zbatându-se între pereții vasului; n-aveai decât să-l apuci cu mâna și să-l vâri în traistă. Trebuia să fii prea neîndemânatic ca să dai greș.

Tatăl meu, spre marele haz al ștregarilor, n-o brodea niciodată. Își băteau joc de el, îl tachinau. Puțin îi păsa. Continua să se arunce cu cazanul său asupra tuturor buruienilor care se mișcau sau nu în preajma lui.

După un ceas de pescuit ne reîntorceam la bordeiele noastre, cu sacii doldora de pește. Tata nu aducea niciun chitic! Cum îl vedea, mămuca îl sfătuia să stea acasă, să se ocupe cu săratul peștelui, să prepare mâncarea, să spele rufele și să cânte din fluier.

Vorbele ei mă umileau până la lacrimi: un bărbat nu face pe spălătoreasă și nici pe bucătăreasa! Dar tata n-avea nimic bărbătesc într-însul: era o femeie blândă, cu niște mustați mari, negre, ochi adânci și galeși, totdeauna pironiți asupra fluierului său, de unde scotea, cu degetele-i noduroase, melodii ce răsunau în depărtări și făceau pe câini să latre în nopțile tăcute. În schimb, când prepara un borș sau o plachie de pește sau spăla rufe, cea mai bună gospodină putea să vie să-i ceară sfatul. Din păcate, își băteau totuși joc de dânsul, deoarece unui bărbat nu-i șade bine să facă treburi femeiești.

În clipele acelea m-aș fi bătut cu tot satul, căci bietul tata nu răspundea niciodată cu înjurături și răbda în tăcere. Trădând un ușor zâmbet, se îndrepta spre Borcea, cu căciula țuguiață dată mereu pe ceafă, cu nădragii rupți, totdeauna în vine, cu opincile târșâinde, cu gâtul lui lung și cu minunatul caval de care nu se lipsea niciodată, căci îl răzbuna de această viață păcătoasă, frumoasă și tristă.

Uneori îi luam urma, într-ascuns, deoarece îi plăcea să fie singur. În serile calde, când tăcerea se amesteca cu mirosul nămolului. Îl simțeam stând pe un trunchi de salcie dezrădăcinată. Și după o doină ce-ți tăia răsufarea, îi auzeam vocea înceată și melodioasă, care îngâna neuitatul cântec din țara Oltului:

*Foaie verde de-avrămeasă
ila, ila, la!
Au plecat olteni la coasă;
Au rămas oltencile,
Și-au umplut cârciumile.*

Da, oltenii pleacă totdeauna, pentru „coasă” și alte nenumărate nevoi, lăsând în urmă pe oltence care „umplu cârciumile”, ceea ce nu-i chiar atât de adevărat. Tata, de pildă, n-a făcut cum zice cântecul. Plecând și-a luat olteanca și comoara, adică pe mine. Din pricina asta mama ținea la el mult de tot. Mi-o mărturisea chiar ea, la pescuit, când, văzându-i picioarele cu vinele grozav de umflate, o întrebam de ce-i lasă tatii treburile cele mai ușoare:

— Fiindcă îl iubesc, dragul meu... Dumnezeu l-a făcut așa și mi l-a dat de bărbat. Nu e vinovat cu nimic, săracu’.